

OBSAH

Poděkování	... 9
Úvod	... 11
1 Migrace a léčení – inspirační zdroje a metodologické minimum	... 19
1.1 Paměť jako úložiště vzpomínek v terénu	... 26
1.2 Realizace výzkumu	... 29
1.3 Vyhodnocení a interpretace získaných dat	... 32
2 Přesídlené skupiny Čechů z oblasti bývalého Sovětského svazu	... 34
2.1 Češi z Ukrajiny	... 34
2.1.1 Historické pozadí příchodu Čechů na Ukrajinu	... 39
2.1.1.1 Volyňská gubernie	... 39
2.1.1.2 Kyjevská gubernie	... 48
2.1.2 Češi na Ukrajině ve 20. století	... 51
2.1.3 Reemigrace Čechů v letech 1945–1947	... 81
2.1.4 Přesídlení do ČR v letech 1991–1993	... 91
2.2 Češi z Kazachstánu	... 96
2.2.1 Příchod a život Čechů v Kazachstánu	... 96
2.2.2 Přesídlení do ČR v průběhu let 1994–2007	... 99
3 Problematika lidového léčení, léčitelství a dalších forem léčby	... 102
3.1 Vymezení pojmů – základní terminologie	... 109
3.2 Klasifikace medicínských systémů	... 114
3.3 Medicínská antropologie	... 116
3.3.1 Klíčové koncepty	... 120
3.4 Kritická medicínská antropologie	... 123
4 Lidová léčba Čechů přesídlených z Ukrajiny	... 130
4.1 Rituál a magie v bývalém Sovětském svazu	... 133
4.1.1 Ritualizované praktiky, magie a lidová zaříkání u přesídlených Čechů	... 145
4.2 Lidové léčitelství v oblasti bývalého Sovětského svazu – Ukrajina	... 150
4.2.1 Materia medica aneb Léčiva užívaná v terapii na Ukrajině	... 154
4.2.2 Prostředky lidové léčby proti běžným potížím	... 157
4.2.2.1 Léčení v bývalé Kyjevské gubernii	... 157
4.2.2.2 Léčení v bývalé Volyňské gubernii	... 173

5 Babičky léčitelky, jejich životy a léčení – v pamětech současníků	... 186
5.1 Bývalá Kyjevská gubernie	... 186
5.1.1 Anastasia Rybová, Malá Zubovščina	... 186
5.1.2 Olga Josefovna Gabrielová, roz. Nováková, Malá Zubovščina	... 190
5.1.3 Marie Vítková, Malá Zubovščina	... 204
5.2 Bývalá Volyňská gubernie	... 209
5.2.1 Anna Legnerová, Kupičov na Volyni	... 209
5.2.2 Kateřina Tlustá, Moštěnice	... 217
5.2.3 Albína Rezková, Český Malín	... 223
6 Další metody léčení	... 229
6.1 Léčba pomocí baněk	... 229
6.2 Léčba pijavicemi (hirudoterapie)	... 240
7 Stav po havárii černobylské jaderné elektrárny a hrozba radiace	... 248
7.1 Život ve stínu Černobylu	... 249
7.2 Reakce na bezprostřední ohrožení a adaptační mechanismy	... 254
7.3 Lidové prostředky a obranné strategie: konceptualizace nebezpečí	... 260
7.3.1 Lidová léčba, magie a potrava jako lék	... 260
7.3.2 Role humoru a zvýšené religiozity	... 268
7.3.3 Lidová léčba a obranné strategie: tradice, utilitární modifikace, či nová alternativa? „Život po Černobylu“ už tu jednou byl...	... 271
7.3.4 lodanka Pavlivka: transnacionální ekonomika	... 276
8 Lidová léčba, magie a rituál u přesídlených Čechů z Kazachstánu	... 284
8.1 Lidové léčitelství v oblasti bývalého Sovětského svazu – Kazachstán	... 287
8.1.1 Materia medica kazašské lidové léčby	... 292
8.1.2 Prostředky lidové léčby proti běžným potížím	... 297
8.2 Ritualizované praktiky a lidová zaříkání	... 302
8.2.1 Léčitelka Anastasija Šipková, Borodinovka	... 305
8.2.2 Vyvolávání deště	... 310
8.2.3 Pohřební zvyklosti	... 317
Závěr	... 325
Resumé	... 333
Summary	... 335
Literatura a elektronické zdroje	... 337
Seznam vyobrazení	... 366
Rejstřík	... 373

5 BABIČKY LÉČITELKY, JEJICH ŽIVOTY A LÉČENÍ – V PAMĚTECH SOUČASNÍKŮ

5.1 BÝVALÁ KYJEVSKÁ GUBERNIE

5.1.1 ANASTASIA RYBOVÁ, MALÁ ZUBOVŠČINA

Velmi zajímavým a pro mě vůbec prvotním impulzem k pátrání po osobách spjatých s léčením, nejčastěji označovaných jako babičky léčitelky, bylo setkání s respondentkou Halinou Javůrkovou z Rovné,⁴⁷³ okr. Sokolov, narozenou v Malé Zubovščině roku 1940. Paní Javůrková na zahajovací otázku ohledně lidové léčby na Ukrajině a v České republice odpověděla následovně: „Ne, nic neužíváme tady, jo... tam jsme používali hodně, ale tady to ne... tam jo ...lipový květ, heřmánek, borůvky, bylinkové čaje...“,⁴⁷⁴ čímž považovala celou věc za vyřízenou a ukončenou. Avšak po malé chvíli, po projevení upřímného zájmu, vysvětlení důvodů dotazování a po umně nadhozené otázce kolegy doc. Uherka nám nakonec podala ukázkový vhled do oblasti lidového léčení v Malé Zubovščině, jaký bezprostředně zakusila ve svém dětství.

Vyprávěla nám o své babičce Anastasii Rybové (asi 1895 – 1959), která působila na Ukrajině jako uznávaná léčitelka a naše respondentka jí byla často na blízkou a pomáhala: „K ní chodili i ze sousedních vesnic, bydlela s námi, v noci nás budili...“⁴⁷⁵ Díky tomu, že byla přítomna u léčení a někdy své babičce i asistovala, si zapamatovala léčebné postupy při léčbě onemocnění zvaného růže, při bolestech ucha, angíně, hnisavých a jiných poraněních. Takto se například postupovalo při léčení onemocnění zvaného

⁴⁷³ Paní Halina Javůrková je švagrovou pana Viktora Javůrka, jednoho z iniciátorů přesídlení zpět do Čech v devadesátých letech 20. století.

⁴⁷⁴ (Javůrková, nar. 1940, Malá Zubovščina). Rozhovor 4. 8. 2011 v Rovné, okres Sokolov, Karlovarský kraj.

⁴⁷⁵ Tamtéž.

růže (též erysipel):⁴⁷⁶ „Vzala heřmánek, len a sesbírala okvětní lístky růží... pak takhle rozbíjí to stéblo lnu, rozmíchá to. Napálí dříví, torf – víte co to je...? No, to jak na dně řeky je, z torfu se rašelina dělala do čtverců a pak na pálení – tak dělala uhlí, posypala heřmánkem, plátky růží, nad tím ohřejovala a šeptala... věřte, nevěřte, pomohla.“⁴⁷⁷

Při léčbě bolestí ucha zmínila paní Javůrková postup následující: „Měla misku, tu aluminija, jak se to česky... hliník, pak prkýnko dřevěný a na něm pobitých hřebíků. Člověk položil hlavu na stůl a na to bolavý ucho přikládala misku a sypala do ní oves. Když byl člověk nemocnej, oves se postavil v té misce... já to sama viděla... na oves lila vodu a prkýnkem nad uchem s miskou hýbala a šeptala... vodu pak na roh chalupy vylívala, kde vycházelo sluníčko... já to mám sama vyzkoušený.“⁴⁷⁸

Podobný popis jsem zaznamenala také u pamětnice z Malinovky, kde se využívala tato praktika při bolestech nejen ucha, ale i hlavy: „Nasypali si do talířka ovsu, naložili tam lžíce, vidličky na kříž, i položila ten talířek mamince na hlavu, modlila se, dělala křížek, i modlila se a hovořila, hovořila... to uměla Lída, to uměla babička Čermáková, co vedle žila, hodně babiček to umělo. Říkali, že ty vidličky začaly jako trošičku drnčet a ten oves začal tak jako poskakovat... maminka říkala, že se jí už ulevuje. A když to dělala na tý hlavě, začala zívát... vytahovala to z toho člověka, ale jí to zase nedělalo dobře. Pak se to vyhodilo slepicím a bylo. Potom když se přišlo po druhý, tak to samý. Někomu to za jednu pomohlo, někdo musel i dvakrát až třikrát.“⁴⁷⁹

Tato praktika je podobná léčebným postupům, zaznamenaným v první polovině 20. století, používaným při píchání uší a neuralgických bolestech hlavy v Čechách a na Moravě, které

⁴⁷⁶ Od středověku se vžilo pro toto onemocnění též lidové označení „oheň svatého Antonína“. Jedná se o bolestivé infekční dermatologické onemocnění kůže bakteriálního (nejčastěji streptokokového) původu.

⁴⁷⁷ (Javůrková, nar. 1940, Malá Zubovščina). Rozhovor 4. 8. 2011 v Rovné, okres Sokolov, Karlovarský kraj.

⁴⁷⁸ Tamtéž.

⁴⁷⁹ (Sedláčková, nar. 1940, Malinovka). Rozhovor 29. 10. 2021 v Kopidlně.

se nazývaly oustřele nebo také střily. Josef Čižmář je popisuje takto: „Na Brdsku drží se miska s vodou nad hlavou nemocného a uchem ovčích nůžek prosypá se do té vody oves... staví-li se zrnka ve vodě, má člověk stříle; kladou-li se na vodu, nemá.“⁴⁸⁰ V dalších řádcích jeho pojednání je zmiňována i stejná symbolika (na znamení řezavých bolestí klade se křížem nůž a nůžky – v případě ukrajinských Čechů je to prkénko pobité hřebíky či vidličky, a čím jsou střily větší, tím více zrnok ovsu stojí ve vodě) – i stejné provedení úkonu (nemocný lehne si na stůl bolavým uchem vzhůru).⁴⁸¹ Zajímavý je též autorův postřeh, že střily se vyskytují jenom v Čechách a na západní Moravě jako přenesená a známá nemoc, zatímco na Slovácku a Valašsku byl popsán jen jediný případ a na Slovensku stříle vůbec známy nebyly.⁴⁸²

Po sedmi letech od tohoto rozhovoru s paní Javůrkovou se mi podařilo v terénu zachytit léčbu bolestí ucha a tentokrát se symbolikou, která odpovídá téměř přesně provedení uvedenému ve sbírce Josefa Čižmáře, tedy s nůžkami. Jednalo se o případ zachycený u volyňských Čechů, konkrétně vzpomínku z Lucku: „Sousedka zaříkávala zánět středního ucha, používala misku s vodou, ve které bylo křížem šídlo s nůžkami, do té se házel oves, něco při tom mumlala, nebylo rozumět co. Když byly bolesti, oves se stavěl do pozoru. Na průšnice používala pytlíky s otrubama...“⁴⁸³

Bolesti středního ucha jsou velmi nepříjemné jak pro děti, tak pro dospělé, a pakliže nebylo nablízku lékařské ošetření, nezbyvalo mnoho prostoru, jak si ulevit od řezavé bolesti. Ze vzpomínek pamětníků také vyplývá, že s bolestmi ucha se snažili popasovat i ukrajinští sousedé, ale nepamatovali si, zda využívali podobnou praktiku jako Češi. Vzpomínali však na využívání ušních svící.⁴⁸⁴

⁴⁸⁰ Čižmář, J. 1946. *Lidové lékařství v Československu I. díl*. Brno: V komisi B. Komůrka, Knihkupectví Brno, Melantrich, s. 291.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 291–294.

⁴⁸² Tamtéž, s. 294.

⁴⁸³ (Jarolímková, nar. 1934, Luck). Rozhovor 26. 9. 2018 Hotel Legie.

⁴⁸⁴ Ze vzpomínek Ing. Josefa Kindla (nar. 1928, Buderáž, okr. Dubno) se dozvídáme, že při léčbě bolestí ucha se využíval také kornout z plátna a vosku,

Dalším běžným onemocněním byla bolest v krku, kterou pamětníci při vyprávění označovali obecně jako angínu. Pro její léčbu byl stanoven babičkou Anastasií Rybovou následující postup, na který vzpomíná paní Javůrková takto: „Přeložila šátek, tak a tak [překládání na způsob trojčipého šátku – poznámka V. B.], hlavu poměřila, aby se jí prsty sešly, a pak zavázala takhle pod bradou a nahoru, až se prsty sešly... někdy taky mazala oblast krku sádlem vepřovým, tak masírovala, rozetřela, že to přešlo...“⁴⁸⁵ K léčbě hnisavých poranění vyráběla babička zase tuto mast: „Dělala mast, když ‚sbíral se‘ prst... tak z lípy seříznout hůlku, naškrábat co je pod kůrou, a smíchat se sladkou smetanou... tak na kašičku... pak dát na kousek látky a přiložit.“⁴⁸⁶ Respondentka, která vzpomínala tyto léčebné postupy, však sama žádný z nich nepoužívala. Poznamenala, že „když babička již byla stará, chtěla, aby jí nějaké recepty

který se po zasunutí do ucha nechal pomalu hořet: „Když zalehlo ucho, tak jsem šel k paní Oxénce, to byla zase ukrajinská babička a ta měla už tehdy kornout, konopný kornout z konopný látky namočený ve vosku, tu vám dala do ucha, zapálila a čekala, až to vytáhne. To vytáhlo ten maz a byl jsem zdravý... A pak po letech letoucích, když jsem něco podobného chtěl použít tady na manželce, tak jsem šel do lékárny a oni mi ten kornout prodali a říkali, že je to stará indická metoda.“ (Kindl, J. O nemocech, stonání a léčení na Volyni. In: Zpravodaj Čechů z Volyně a jejich přátel [online]. 2010, 3 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: http://www.scvp.eu/zpravodaj/zpravodaj_2010_03.pdf; rozhovor 25. 10. 2017, Hotel Legie). Tak zvané ušní svíce se prodávají i u nás v lékárnách. Údajně fungují na jednoduchém principu, tzv. komínového efektu, kdy po zapálení dochází k rozpouštění a vytahování ušního mazu a nečistot ven z ucha, což vede k úlevě od problémů a zlepšení průchodnosti sluchových kanálků. Názory na účinky, bezpečnost a používání těchto svící se u odborné i laické veřejnosti liší. Používání ušních svící, pomocí nichž se bolavé uši „vykuřovaly“, zaznamenala přímo v terénu na Ukrajině i Sarah D. Phillips, (Phillips, Sarah D. 2004. Waxing Like the Moon: Women Folk Healers in Rural Western Ukraine. *Folklorica* IX, 1: 13–45, s. 19). Na území České republiky jsem zaznamenala též vzpomínku na výrobu těchto svící, viz kapitola o Marii Vítkové z Malé Zubovštiny.

⁴⁸⁵ (Javůrková, nar. 1940, Malá Zubovščina). Rozhovor 4. 8. 2011 v Rovné, okres Sokolov, Karlovarský kraj.

⁴⁸⁶ Tamtéž.

předala, ale že jí ne, že nějaké tetě to chtěla dát, že ona na to neměla to nadání“.⁴⁸⁷

V těchto výše popsanych postupech se mísí jak homeopatická forma magie (okvětní lístky růží používané na onemocnění lidově zvané růže, dobře hořlavý len u infekcí „zapálené“ kůže, dřev z lipového dřívka a smetana na hnis u podebraného prstu, prkénko s pobitými hřebíky při bodavé bolesti ucha), tak víra v sílu léčivých bylin (heřmánek a oves jako byliny s protizánětlivými účinky). Tato syntéza magie a fytotherapeutických znalostí byla navíc ještě doplněna očistnými rituálními úkony (vylévání vody na roh chalupy, kde vycházelo sluníčko), které měly zajistit bezpečnou likvidaci choroby a zabránit jejímu přenosu na léčitelku.⁴⁸⁸

Jak je patrné z výše uvedených srovnání s Čižmářovými poznatky, jedná se o skutečně archaické postupy, jejichž podobné verze byly zachyceny též při léčení obyvatel českých zemí tehdejšího Rakouska-Uherska v první třetině 20. století. Halina Javůrková poskytla sice kusé, ale opravdu jedinečné informace. Více toho však o životě babičky známo není. Pozdější kontaktování příbuzných paní Javůrkové kvůli doptání se na podrobnosti o životě této babičky, případně získání její podobizny na fotografii, již nebylo úspěšné. Třeba se ještě povede v průběhu času potkat někoho, kdo si na onu babičku z Malé Zubovštiny pamatuje, nebo o ní alespoň slyšel, a podaří se doplnit další střípky do mozaiky jejího života.

5.1.2 OLGA JOSEFOVNA GABRIELOVÁ, ROZ. NOVÁKOVÁ, MALÁ ZUBOVŠČINA

Vyprávění o Olze Gabrielové (1909–1995) jsem získala od její vnučky, paní Valentiny Bezuglové, narozené roku 1963, která strávila v Malé Zubovštině dětství a za pomoci celé rodiny dala

⁴⁸⁷ Tamtéž.

⁴⁸⁸ Viz též léčba nespecifikovaných zdravotních obtíží v podobě únavy, slabosti a malátnosti – označované také jako mze, uřknutí, úroky na Ukrajině (Phillips, Sarah D. 2004. Waxing Like the Moon: Women Folk Healers in Rural Western Ukraine. *Folklorica* IX, 1: 13–45, s. 21–22).

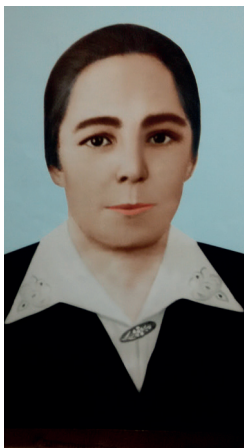

Obr. 13 Tvorba Alexe Bezuglova u příležitosti výstavy přesídlených Čechů z Ukrajiny v Pardubicích v roce 2018

dohromady vzpomínkové vyprávění, o němž se s námi podělila během setkání v Jaroměři v roce 2018. Vyprávění byl přítomen i její manžel Alex Bezuglov, uměleckým jménem Alex Gabriel, který je autorem velkého množství uměleckých maleb s mořskou tematikou a jehož um je přirovnáván k velkému ruskému malíři Ivanu Ajvazovskému. Na svém kontě má celou řadu akcí a výstav obrazů ve výstavních prostorách napříč Českou republikou, kam se svou ženou přicestoval v roce 2015 po vypuknutí násilných nepokojů na jihu Ukrajiny, pyšnit se ale může i zahraničními a zámořskými kontakty.⁴⁸⁹

Během návštěvy v Jaroměři, která proběhla na počátku roku 2018, podnikla Valentina Bezuglová pomyslný výlet zpět v čase do Malé Zubovštiny, jak si ji pamatovala ona sama i z vyprávění své babičky, se kterou nějaký čas žila. „Ty moje vzpomínky k Malé

⁴⁸⁹ Více viz Beranská, V. 2022. Obrazy plné moře. Vernisáž galerie Alexe Gabriela v Jaroměři-Josefově 20. 8. 2022. *Národopisná revue* 32, 4: 349–350.

Obr. 14a Olga Josefovna Gabrielová, rodinná fotografie, věk asi 30 let

Obr. 14b Olga Josefovna Gabrielová, rodinná fotografie, věk asi 77 let (foceno přibližně roku 1986)

Zubovščině se vážou jenom k období 60.–80. let minulého století, já jak jsem dodělala školu, tak jsem hned odjela. Ale to byl, myslím, nejlepší čas v té Zubovščině. Pak už to šlo jenom z kopce... a pak ten Černobyl...⁴⁹⁰

Zajímavým poznatkem, pro který mě paní Bezuglová zkontaktovala, bylo její zjištění, kterému se sama podívovala, že mast na rány z lípy, jak ji vyráběla výše zmiňovaná léčitelka Anastasia Rybová, nebyla pouze specialitou její babičky Olgy Gabrielové, ale byla známa v Malé Zubovščině ještě dalším osobám. Jak se později ukázalo, byla naše respondentka jako malé dítě pravděpodobně sama léčena recepty *babičky Rybové* – jak ji sama nazývá – a mastičku dle léčitelčina receptu vyráběla doma i její babička: „Tak v tý Zubovščině měli jsme tam pana doktora, ale stejně jako lidi na vesnici, tak se pil čaj, bylinky se dělaly, k tý paní chodili léčit růži a ucho a doma si dělali takové všelijaké mastičky. Chodili k tý, jak paní Halinka Javůrková vypravovala, k babičce Rybové.

⁴⁹⁰ (Bezuglová, nar. 1963, Malá Zubovščina). Rozhovor 27. 1. 2018 v Jaroměři-Josefově.

Ale mastičku si dělal každý sám doma, já myslela, že to jenom má babička dělala, a najednou jsem se dozvěděla, že celá vesnice to měla – tu mastičku – to už bude zubovská mastička...⁴⁹¹

Paní Bezuglová zavzpomínala také na léčbu bolestí ucha, ta se však vzhledem k jejímu datu narození a datu úmrtí babičky Rybové musela odehrávat již u jiné léčitelky, avšak s obdobným způsobem provedení: „Já si přesně pamatuju, jak mně léčily ucho... jak nás něco bolelo, tak s babičkou jsme tam šly, ona nás vodila za ruku... a tam mi položily hlavu na stůl, měly tam takovou mísu, byla z hliníka, my jsme tomu říkali alumini, a sypaly tam oves. Na to lily vodu a mně se zdá, že oni po tý misce tak nějak lžící (taky hliníkovou) křížem potukávaly a ten oves z vody vstával. Ony nám to ukazovaly, babička to viděla, teď já jsem do toho koukala a on tam stál... Myslím, že nad tím babička něco říkala, ale to už já vůbec nepamatuju. Bylo to něco na způsob modlitby. Asi tři dny jsme chodily a ta procedura byla dlouhá, tak odhadem pět minut, tři minuty... Pak mě posadily a říkaly – bude ti lepší, už nebudeš mít teplotu od toho ucha. Tu vodu s mísou mi dávaly na to bolavý ucho, ale mně se zdá, že to nepoložily, ale jenom nad tím uchem držely. Myslím, že tohle uměli už jen starý lidi, který věděli a uměli dělat, že se to každému nemohlo podařit, každý nemohl provádět.“⁴⁹² K jakému jménu babičky léčitelky se tato procedura vztahuje, naše respondentka netušila, avšak vzpomínala, že za její přítomnosti v Malé Zubovščině, tedy v období od 60. do 80. let minulého století, působily dvě babičky léčitelky – Rybová a Horská.

Babička Valentiny Bezuglové, Olga Gabrielová, se narodila 11. ledna 1909 v Novákách do rodiny Marie Novákové a Josefa Nováka s devíti sourozenci. Ve svých šestnácti letech se provdala za Vladimíra Gabriela (1900–1946), který měl již z prvního manželství dvě děti, společně pak měli další čtyři a žili v Malé Zubovščině. Paní Bezuglová vzpomíná na svoji babičku s velkou láskou a zmiňuje jedno z jejích oblíbených mouder, které jako dítě slýchávala – Dej, a bude ti dáno, přej, a bude ti přáno. Jako malá

⁴⁹¹ Tamtéž.

⁴⁹² Tamtéž.

Obr. 15 Rodný list Olgy Gabrielové

slychávala i české říkanky a také zaznamenala babiččin mnohokrát opakovaný postřeh – Kdo má dobré zuby, tak ten má špatné uši. Jak respondentka bez dalších podrobností podotkla, sama se mohla přesvědčit o pravdivosti tohoto tvrzení.

A jak tedy léčila babička paní Bezuglové? Vyráběla onu již zmiňovanou lipovou mast na vředy a zanícené rány, jejíž postup je dle Valentiny Bezuglové následující: „Na jaře utrheme snítku mladé lípy a seškrábneme z ní svrchní kůru. Potom naškrábeme nožem spodní část – lýko – a dáme ho do nádobky, kam přidáme sladkou smetanu nebo neslané husí sádlo. Zamícháme a necháme v uzavřené nádobce a můžeme hned používat na ránu. Ránu po aplikaci masti zavážeme a opakujeme, dokud se rána nezhojí.“⁴⁹³

Olga Gabrielová však kromě lipové masti a využívání různých bylinek, o kterých bude řeč dále v textu, prováděla také unikátní formu léčení bolesti břicha, a to pomocí jedné skleničky/baňky. S ohledem na specifčnost celého postupu nezařazují tento způsob léčení do kapitoly o baňkovaní, ale věnují jeho popisu prostor zde v rámci vzpomínek na osobnost Olgy Gabrielové a její

⁴⁹³ Tamtéž.

Obr. 16a–e Ukázka léčení bolesti břicha podle Olgy Gabrielové za pomoci jedné baňky

léčení. Tuto proceduru se naučila, dle slov vnučky, asi od *někoho* z Ukrajiny, pocházela původem z nějaké ukrajinské vesnice. Prováděla ji pouze v domácím prostředí u svých blízkých a pouze u dospělých členů rodiny následujícím způsobem: „Byla k tomu třeba taková malá kulatá sklenička, jako baňka, kousek chleba, na chleba se dávala baňka, ten chleba okolo kolečka se uřízl. Když byl větší člověk, dávala se větší sklenička. Člověk si lehl na záda, na oblast žaludku se přiložil chleba, do něj se napíchalý sirky, ty se zapálily a pak se přiklopilo baňkou, ono se to přilíplo. Nechávalo se, dokud nevyhořely všechny sirky. A ono se to pod tou baňkou

zdvíhalo, až chleba se pozdvihl a kůže se tam zatáhla. Čím víc břicho bolelo, tím víc se kůže natahovala. Baňku pak nemohli ani odtáhnout, tak se ten žaludek tam zdvihl. To je stejný, jak ty baňky se stavěly. Ale u nás v Zubovštině baňky stavěli, jak měl člověk zápal plic. A tohle stavěli, jak člověka bolel žaludek. Babička vždycky říkala, že musí se zdvihnout žaludek. Že jak těžko člověk pracoval, tak se mu popustil žaludek, říkali – upustil se žaludek, že něco těžkýho zdvihl, a teď mu bolí žaludek, a že ta baňka ten žaludek zdvíhala a dostala ho na místo. Myslím, že se to dělalo asi dvakrát, třikrát. Ale malým dětem se to nedělalo. [...] Po dokončení se ten chlebiček a sirky vytáhly a někdy jsme ten chlebiček taky zakopali. Nemohl ho nikdo sníst, žádný zvíře ani my. Myslím, že zakopávalo se to na rohu chátě, tam, kam se vylejvala voda.⁴⁹⁴ Tento postup se považuje i na českém území za velmi archaický a nebyl často používán. S podobným provedením jsem se setkala ve vyprávění respondentů pouze jednou, a to v obměněné formě za použití syrového kroužku brambory, do kterého se zapichovala jedna svíčka.⁴⁹⁵

Podobně zajímavý byl i způsob ochrany proti uřknutí využívaný Olgou Gabrielovou za pomoci špendlíků, které byly spolu s červenou nití nejčastější formou profylaxe proti tomuto fenoménu: „Jak se začalo něco takovýho dít nebo jsme někde byli, kde bylo hodně lidí, tak jsme postupovali takto – měli jsme šaty a pod šaty jsme měli košili spodní, po příchodu, kde bylo hodně lidí a mohli se na nás zle podívat, museli jsme se postavit a třikrát utřít tou košilkou obličej a takhle přes rameno udělat tfujtfujtfuj. Jako děti jsme přišly, myly jsme si ruce a musely takhle udělat. A když už jsem byla velká a měla jsem své dítě, tak jsem přišla a cítila, že se někde něco nebo se na nás někdo takhle podíval, tak jsem ho taky svou košilkou utřela. Taky třikrát. Měla jsem pocit, jako jsem to cítila, nebo jsem to dělala jako preventivně. To žádnýmu neublíží, aby to na to dítě nešlo anebo to nešlo na mě. Protože babička říkala, že my jsme strašně háklivý. Oni se na nás jen podívali a my děti už jsme jim zvracely nebo se nám dělalo tak nějak nedobře.

⁴⁹⁴ Tamtéž.

⁴⁹⁵ Viz další kapitola o Marii Vítkové z Malé Zubovštiny.